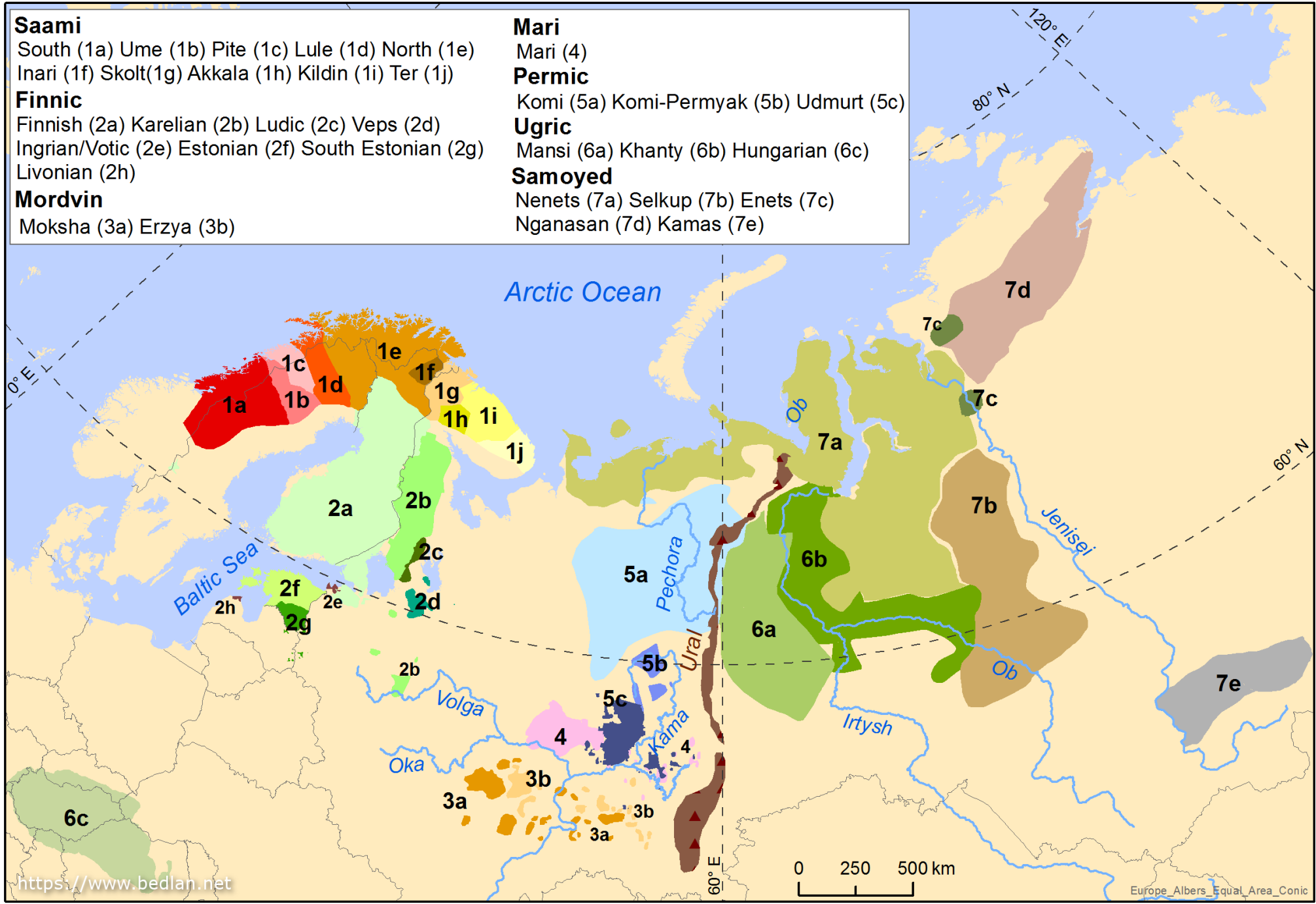

Jussi Ylikoski

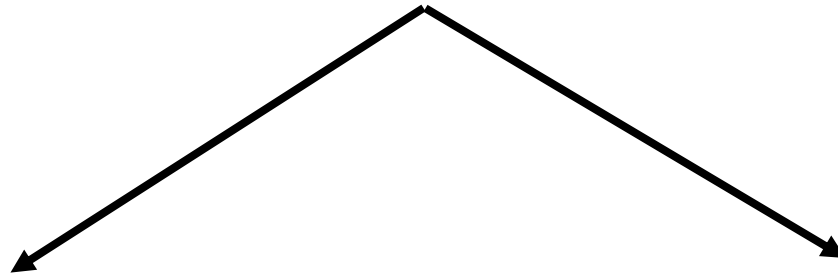
**Åarjelsaemien gieler goh dihte jillemes Uralsken gieler:
båaries, orre jih rovnegs grammatihken bijre**

1. åarjelsaemien gieledotkemebiejjieh
Lievengisnie 2.–4.10.2019

Uralsken maadthgäele: *-n*-genitijve, postposisjovnh,...

**tuli-n ülnä*

åarjelsaemie
dålle-n nelnie

nganasane
tuu níni

Åarjelsaemien gielen jijtse sjiere grammatihke

1. Båeries **Uralsken** grammatihke, maam jeatjah saemien gielh laahpeme
2. Orre **jillemes** grammatihke, maam skandinavijen gielh buakte me
3. Grammatihke, mij **ovnohkens aalkovem** åtna

1. Båeries Uralsken grammatihke

- Substantijvi sojjehtimmiehammoeh hijvenlaakan bierkenamme:
 - nominatijve $-\emptyset$ – genitijve $-n$ – akkusativve $-m$
 - $-sne$ ($*-snA$) – $-ste$ ($*-stA$) – $-se, -n$ ($*-sin$)
- Baakoeöörnege Subjeekte – Objeekte – Veerbe.
- Kopula-veerbe ånnetje åtnasåvva.
- Nyöjhkeme-veerbe preteritumem åtna.

1. Båeries Uralsken grammatihke

- *jih*-konjunksjovne ånnetje åtnasåvva:

*Tjijtjeh aehtjeh aahkide aajjide jïjïh biejjeh
tjahkasjigan vuartasjigan.*

1. Båeries Uralsken grammatihke

åarjelsaemien jïh ersamordvan gielh

Кие тон? Мон Александр. Сон Анна.

Kije ton? Mon Aleksandr. Son Anna.

Gie datne? Manne Aleksandr. Dïhte Anna.

1. Båeries Uralsken grammatihke

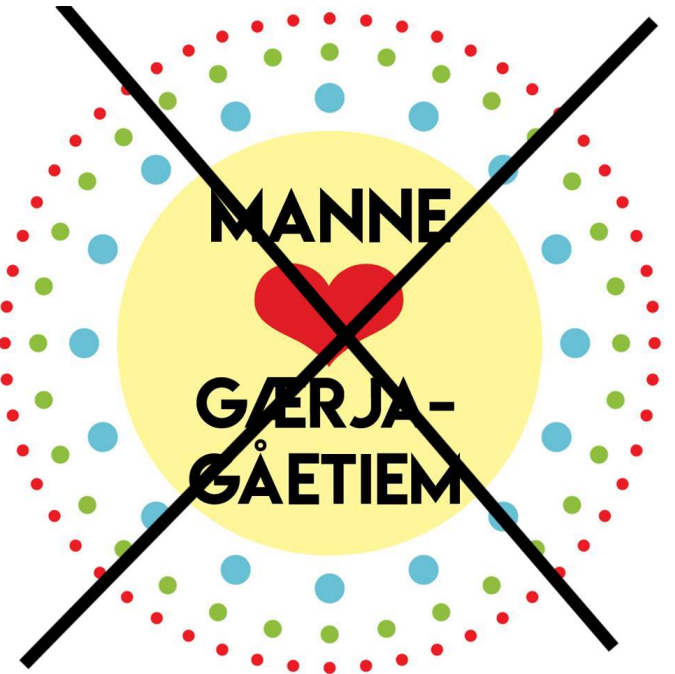
åarjelsaemien jïh marin gielh: SOV jïh akkusatiive *-m*

Пиӱ колы-м пуреш, мемна-м колеш.

Pij kolê-m pureš, memna-m koleš.

Bïenje guelie-m gaatska («båarra»), mijje-m gávla.

1. Båeries Uralsken grammatihke

åarjelsaemien jïh marin gielh:

nyöjhkeme-veerben preesense jïh preteritume

om / шыч кол

oda / ышта кол

ot / šâč kol

oda / êšta kol

ih / idtjih govlh

idie / idtjidh govlh

2. Orre jillemes grammatihke, maam skandinavijen gielh buakteme

- dah göökte artihkelh: definihte artihkele *dihthe*, definihte artihkele *akte*
- veerbe *utnedh* 'ha' possessijve raajesinie
- gellieh löönemebaakoeh, men aaj ovsiejhme grammatihkeles löönemebaakoeh
(*såemies, fiere, men, för, öövre, enn, seenhte, vearadidh, fihkedh,...*)

2. Orre jillemes grammatihke, maam skandinavijen gielh buakteme

- konjunksjovne *jih* infinitijvine – seammalaakan goh *og/å*:

<i>Aanna /ɔ/ Aanta</i>	=	<i>Aanna jih Aanta</i>
<i>begynner /ɔ/ lese</i>		<i>aelkiejægan jih lohkedh</i>

3. Grammatihke, mij ovnohkens aalkovem átna

Golme sjïere áarjelsaemien fenomeenh:

- Sojjehtimmiehammoeh mah daaroen *forholdsformer* gohtjesovveme: vuesiehtimmien gaavhtan *tjïdtjebe*, *aehtjebe*, *daktaråbpoe*, *vuanavåbpoe*
- golme objeekten kaasush: akkusativje jïh nominativje, men elativje aaj
- viehkieveerbe *edtjedh* jïh dan syntakse

Forholdsformer jallh gaskevoetehammoeh

Daktaråbpoe darjoeji guktie **tjidtjebe** jeehti.

Forholdsformer jallh gaskevoetehammoeh

Daktaråbpoe darjoeji guktie **tjijtjebe** jeehti.

Daktere darjoeji guktie **tjijtjie** jeehti

Forholdsformer jallh gaskevoetehammoeh

Geellebe ij saemesth, juktie mijjieh sinsitnine daaroestieh.

Dihte mij mov gånmebe mænngan sjidti, lij dellie barkeminie Oslovesne, Instituttesne mij edtji ektievuekie-jielemem giehtjedidh.

Forholdsformer jallh gaskevoetehammoeh

Daktaråbpoe darjoeji guktie **tj**idtjebe jeehti.

Nuerebe darjoeji guktie **b**åarasåbpoe jeehti.

Forholdsformer jallh gaskevoetehammoeh

Geellebe ij saemesth, juktie mijjieh sinsitnine daaroestieh. (<http://skuvla.info>)

Mannen min snakkar ikkje samisk, så vi snakkar norsk med kvarandre. (<http://skuvla.info>)

Forholdsformer jallh gaskevoetehammoeh

*Dihte mij **mov gãmmebe** mænngan sjidti, lij dellie barkeminie Oslovesne, Instituttesne mij edtji ektievuekie-jielemem giehtjedidh. (<http://skuvla.info>)*

*Det hadde seg slik at ho som seinere blei **kona mi** på den tida arbeida ved Institutt for samfunnsforskning i Oslo. (<http://skuvla.info>)*

Forholdsformer jallh gaskevoetehammoeh

Datne dihte bööremes viellebe abpe veartanisnie.
(SIKOR)

Du er den beste broren i hele verden. (Simon 2004)

Forholdsformer jallh gaskevoetehammoeh

ewenen jïh åarjelsaemien gielh

komparatijve- jïh gaskavoetehammoeh (Ylikoski 2018)

Erek oran tarak oranduk guda-dmar.

Daate bovtse dehtie bovtseste jille-be.

Ama-dmar xuti xupkucæklə əmənin.

Aehtje-be baerniem skovlese leehpi.

Golme objeekten kaasush

Manne (dejtie) gærjide lohkem.

*Manne (*dah) gærjah lohkem.*

Golme objeekten kaasush

Byöpmedh daam laejpiem! ‘Spis dette brødet!’

Byöpmedh daehtie laejpeste! ‘Spis av dette brødet!’

Dijph dejtie lihtside! ‘Ta de leddstykkene!’

Dijph dejstie lihtsijste! ‘Ta av de leddstykkene!’

Golme objekten kaasush

*Årroeh mavvas jïh vaeltieh laanten voestes **sjædtojste!**
Lehket roahkkadat ja buktet mielddádet dan eatnama
šaddosiid. (4Mos 13, 20)*

***Guelijste** aaj joekede guktie gaajhkish åadtjoeh.
Dan guokte guolige son juogadii buohkaide. (Mk 6, 41)*

Golme objeekten kaasush

Byöpmedh/vaeltieh laejpieh/guelieh! (nom.; indefinihte)

Byöpmedh/vaeltieh laejpide/guelide! (akk.; definihte)

Byöpmedh/vaeltieh laejpijste/guelijste! (elat.; def.; stuhtje)

Veerbh

Mah tjahkesjeminie lohkeminie?

Sitter du og leser?

Tjåhkkåha gus låhkåamin?

Viehkieveerbe *edtjedh* jih dan syntaakse

edtjedh : *edtja* : *edtji*

vedtedh : *vadta* : *vedti*

Viehkieveerbe *edtjedh* jih dan syntaakse

Tjijtjie edtja olkese vuelkedh.

Tjijtjie tjuedtjele edtja olkese vuelkedh.

Viehkieveerbe *edtjedh* jih dan syntaakse

1993 *Akte* *alma vaadtsaji edtji gernieh seejedh.*

2018 *Såemies ålma vaadtsaji _____ gernieh seejedh.*

(Mk 4, 3)

Viehkieveerbe *edtjedh* jih dan syntaakse

*Dellie dejtie vijhte laejpide jih göökte guelide vaalta, giehtjeste jih bueriesjugniedassem rohkele, **laejpide tsååpke jih learoehkidie vadta edtjieh joekedidh.***

(Mk 6, 41)

Viehkieveerbe *edtjedh* jih dan syntaakse

edtjedh : *edtja* : *edtji*

vedtedh : *vadta* : *vedti*

tsevtshedh : *tsavtsa* : *tsevtsi*

bertedh : *barta* : *berti*

Viehkieveerbe *edtjedh* jih dan syntaakse

edtjedh = supijne *-tjit/-ttjat*?

Akte alma vaadtsaji edtji gernieh seejedh.

Ålmåj vuolgij sáddjitjit.

Viehkieveerbe *edtjedh* jïh dan syntaakse

*Dellie dejtie vijhte laejpide jïh göökte guelide vaalta, giehtjeste jïh bueriesjugniedassem rohkele, **laejpide tsååpke jïh learoehkidie vadta edtjeh joekedidh.***

*Jesus dajt vihtta lájbe ja guokta guolátja váldij ja almmáj gehtjadijn gijtulvisáv ráhkålij. De **lájbiit** dådjalij ja åhpadisålmmåjda **vattij ålmmugij juogadittjat.***

(Mk 6, 41)

Viehkieveerbe *edtjedh* jih dan syntaakse

Jeesuse hov deejri guhte satnem edtji biehtedh, jih dannasinie jeehti eah gaajhkesch leah raajne.

Diedij vuojn guhti lij suv bähtátjit, ja dan diehti javlaj gájka ällim rájnnasa.

(Joh 13, 11)

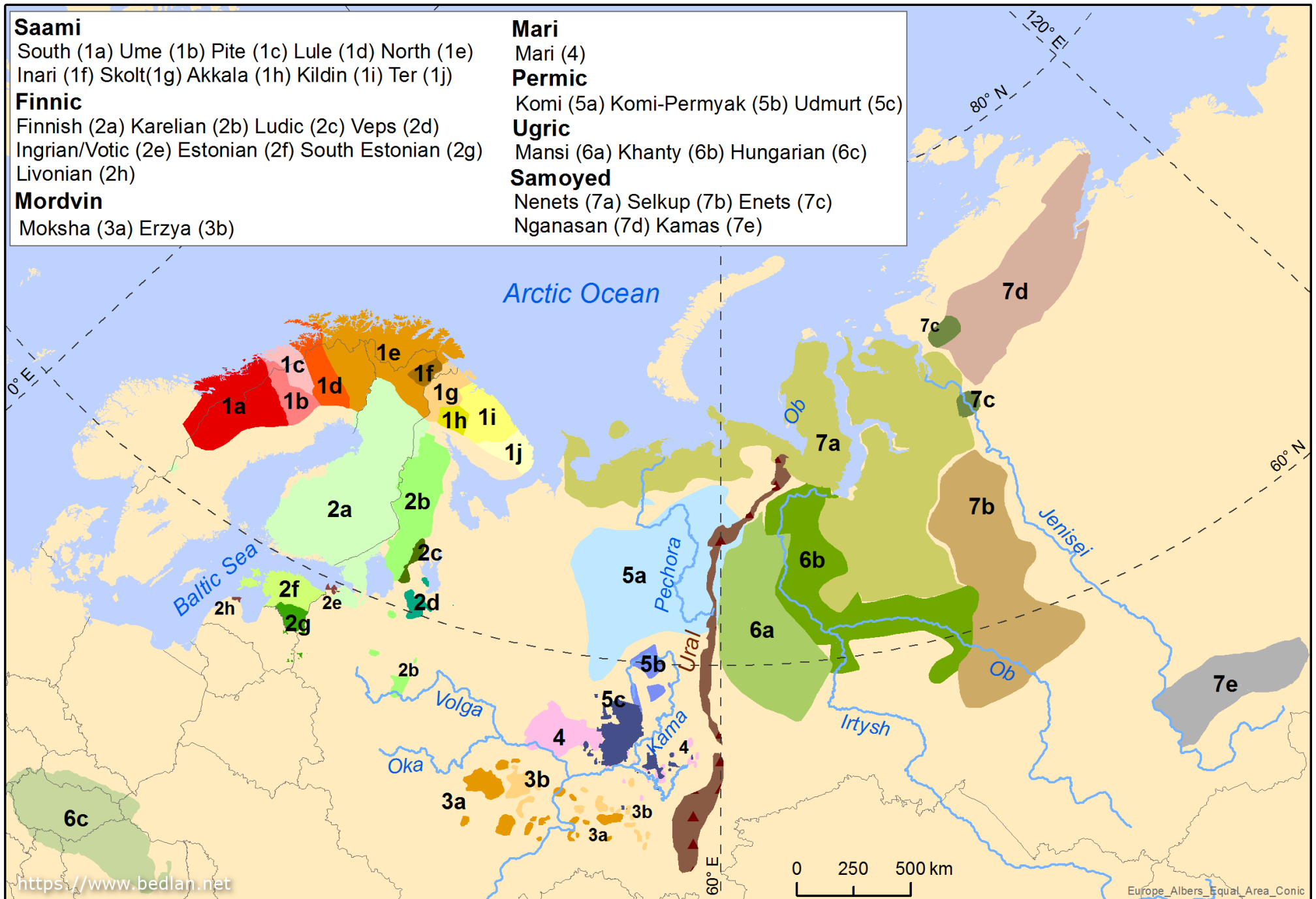
Viehkieveerbe *edtjedh* jih dan syntaakse

Jeesuse hov deejri guhte satnem edtji biehtedh, jih dannasinie jeehti eah gaajhkesch leah raajne.

Diedij vuojn guhti lij suv bähtátjit, ja dan diehti javlaj gájka ällim rájnnasa.

Jeesus tiesi, kuka hänet pettäisi, ja siksi hän sanoi, etteivät he kaikki olleet puhtaita.

edtji biehtedh = lij bähtátjit = pettäisi < *-nši- ?

Jijnjh gæjhtoe!